

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Research Paper 7/2015

Trendy visegrádských zahraničních politik

—

Listopad 2015

Trendy zahraničních visegrádských politik

—

Vít Dostál

Listopad 2015

Projekt Trendy visegrádských politik byl realizován za podpory Konrad Adenauer Stiftung, Open Society Foundations a Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

Konrad
Adenauer
Stiftung

Ministry of Foreign Affairs
of the Czech Republic

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

© 2015 Asociace pro mezinárodní otázky (AMO). Všechna práva vyhrazena.
Názory vyjádřené v textu nejsou oficiálním stanoviskem vydavatele.

Hlavní zjištění

- Cílem projektu Trendy visegrádských zahraničních politik bylo identifikovat názory na zahraniční politiku mezi těmi, kteří ji vytvářejí, ovlivňují a realizují. Zároveň usiloval o porovnání pohledů zahraničněpolitických komunit visegrádských zemí. V rámci projektu bylo pomocí internetového dotazníku osloveno 1711 úředníků, akademiků, novinářů, zástupců byznysu a politiků ze zemí Visegrádské skupiny. Zodpovědělo ho 429 osob. Celková návratnost tedy dosáhla 25,1 %.
- V příštích letech budou pro tvůrce visegrádských zahraničních politik důležitými tématy energetická bezpečnost, nestabilita v evropském sousedství a nelegální imigrace.
- Německo je považováno za nejdůležitějšího a nejlepšího partnera střední Evropy.
- Členství v Evropské unii je hodnoceno jako jednoznačně přínosné a důležitost EU v příštích letech dále poroste. Institucionální vývoj v EU se ve střednědobém výhledu ponese v trendu posilování velkých zemí, diferencované integrace a předávání moci společným institucím.
- Mezi nejdůležitější evropské politiky bude podle názoru dotazovaných v příštích pěti letech patřit energetika, imigrace a vnitřní trh.
- Spojené státy jsou vnímány jako druhý nejvýznamnější partner V4. Při hodnocení kvality relace vybočovalo Maďarsko, jež své vztahy s Washingtonem vidí mnohem hůře, než Česká republika, Polsko a Slovensko, a považuje jejich zhoršení za největší porážku své zahraniční politiky od roku 2004.
- Respondenti jsou zároveň přesvědčeni, že transatlantické vztahy se budou dále prohlubovat, a to jak v bezpečnostní, tak hospodářské oblasti. Věří také, že posílí význam Severoatlantické aliance.
- Rusko je podstatným a dobrým partnerem dle maďarských respondentů, ale nikoli dle zahraničněpolitických komunit ostatních zemí V4. I dotazovaní Poláci, Slováci a Češi ale uznávají Rusko jako velmi důležitého mezinárodního aktéra.
- Vnitro-visegrádské vztahy jsou na skvělé úrovni. Polsko je považováno za třetího nejdůležitějšího partnera i třetího nejvýznamnějšího aktéra. V průměru jsou relace

mezi Polskem, Českou republikou i Slovenskem vnímány navzájem velmi pozitivně. Naopak vztahy s Maďarskem jsou na mnohem horší úrovni.

- Svoje členství ve Visegrádské skupině vnímají všechny čtyři země jako důležité a výhodné pro prosazování svých národních zájmů. Tvůrci zahraničních politik jsou také přesvědčeni, že V4 hraje konstruktivní roli v EU. Nesdílí ale názor, že by V4 byla v EU vlivným tělesem.
- Všeobecně je Visegrádská skupina hodnocena jako spíše úspěšná, a to především v oblasti kultury a vzdělávání, při koordinaci v EU, v politice vůči Západnímu Balkánu a v energetice. Naopak spolupráci v obranné a východní politice nepovažují respondenti za vzkvétající.
- Visegrádská skupina by se měla podle názoru dotazovaných věnovat především energetice, východní politice, migraci, energetické bezpečnosti a bezpečnosti obecně. Respondenti také soudí, že by V4 měla častěji spolupracovat a rozšířit svoji působnost do dalších oblastí. Přitom odmítají její hlubší institucionalizaci a připojení dalších zemí.
- Za největší úspěchy zahraničních politik zemí V4 od roku 2004 jsou považovány události spojené s členstvím v EU – předsednictví, podíl na unijních iniciativách či pokračování integrace v rámci EU díky členství v Schengenu či, ve slovenském případě, v eurozóně. České a maďarské nezdary jsou také spojené s evropskou politikou. Poláci a Slováci vnímají negativně svoji východní politiku, Maďaři vztahy s USA.

Úvod

Zahraníční politiku vytvářejí lidé. Je výsledkem byrokratických či politických procesů, do kterých vstupují jednotlivci se svými názory a prioritami. Ty jsou klíčové pro pochopení chování zahraničněpolitických komunit a vysvětlování i předvídání zahraniční politiky. Za pětadvacet let svobodného vývoje se v zemích Visegrádské skupiny (V4) vyvinuly zahraničněpolitické elity, a zkoumání jejich postojů se věnoval projekt Trendy visegrádských zahraničních politik. Jeho cílem nebyla pouhá snaha popsat názory tvůrců zahraničních politik, ale zároveň je porovnat v širší středoevropské perspektivě a pokusit se tak zodpovědět otázku, zda lze identifikovat společnou visegrádskou zahraničněpolitickou identitu. A pokud to není možné zcela, v jakých oblastech ji lze najít.

Projekt byl navržen v době, kdy se hovořilo o největší krizi visegrádské spolupráce. V roce 2014 se V4 neshodla na silném jednotném hlasu vůči Rusku, ze společných prohlášení vymizela zmínka o evropské perspektivě zemí Východního partnerství a v květnu se na premiérském panelu během bratislavské konference GLOBSEC pohádali polský a maďarský premiér. Přesto V4 funguje dále a je silným hlasem střední Evropy. V době dokončování výzkumu veřejnému diskurzu dominovala migrační krize, během které se V4 znovu semknula. Třebaže neudržela soudržnost při hlasování o kvótách, zapsala se při unijních jednáních jako hlasitý hráč. V jádru tohoto výzkumu je přesvědčení, že visegrádská spolupráce znamená více, než neshody kolem Ruska a Ukrajiny a spojenectví při boji proti migraci.

Unikátní data získaná ze všech visegrádských zemí pomocí dotazníkového šetření umožňují prozkoumat a porovnat názory zahraničněpolitických komunit. Otázky se zaměřily na celou řadu témat a díky tomu můžeme odhalit nepřeborné množství souvislostí. Ambicí této publikace není představit veškerá zjištění, ale rozebrat výsledky týkající se šesti okruhů: úspěchů a porážek, důležitých témat, spojenců a partnerů, visegrádské spolupráce, transatlantických vztahů a evropské politiky. V dotazníku se dále objevily otázky zaměřené na aktuální témata jako je situace na Ukrajině a boj proti ISIS, na mezinárodní organizace nebo na rozvojovou politiku, které také poskytují podnětné informace, ale nejsou součástí této studie.

Celý projekt byl realizován Asociací pro mezinárodní otázky (AMO) ve spolupráci se Středoevropským politickým institutem z Bratislavy (CEPI), Centrem pro rozšíření Evropské unie Středoevropské univerzity z Budapešti (CENS) a varšavským Institutem pro veřejné otázky (IPA). Výzkum podpořily Nadace Konráda Adenauera, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky a Nadace otevřené společnosti.

Souhrnné výsledky jsou dostupné v interaktivní formě na webových stránkách projektu trendyv4.amo.cz, kde je k dispozici také úplný dataset odpovědí. Na stejném místě je možné si vyzkoušet zodpovědět dotazník, se kterým pracovali respondenti výzkumu.

Úspěchy a porážky

Plnohodnotná integrace regionu do euroatlantických struktur, ke které došlo v roce 2004, kdy visegrádské země přistoupily do Evropské unie a Slovensko do NATO, znamenala výraznou kvalitativní změnu pro zahraniční politiky všech čtyř sledovaných zemí. Hlavní cíl byl naplněn a bylo třeba hledat nové úkoly. Abychom zjistili, jak si národní diplomacie v tomto procesu vedly, požádali jsme respondenty o uvedení hlavního úspěchu a neúspěchu zahraničních politik jejich zemí od vstupu do EU v roce 2004.

U odpovědí ze všech zemí dominovaly události spojené s působením v EU. V českém případě bylo jako hlavní úspěch vnímáno předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009 (uvedlo ho 26,8 % respondentů) následované inicializací Východního partnerství (12,2 %). Podobně odpovídali maďarští respondenti, kteří také vyzdvihnuli vlastní předsednictví v první polovině roku 2011 (30 %). Za zdárný výsledek vlastní diplomacie považovali kromě toho i vstup Chorvatska do EU (14,3 %). Východní partnerství je považováno za největší úspěch polské zahraniční politiky (25 %). Polští respondenti často zmiňovali, že pozitivně je nutné hodnotit posílení role jejich země v mezinárodním prostředí (17,5 %). Integrace Slovenska v EU pokračovala i po přistoupení, a právě tyto kroky jsou považovány za největší úspěchy jeho diplomacie. Jedná se především o vstup do eurozóny (28,4 %) a obecněji další integraci zahrnující kromě přijetí společné měny i vstup do Schengenu (23,5 %). Dále byly vyzdvihnuty vztahy se Západním Balkánem (13,6 %) a obecně posilování důvěryhodnosti Slovenska (12,3 %).

Ve výčtu neúspěchů se objevovaly jak jednotlivé události, tak dlouhodobější trendy či obecné charakteristiky zahraniční politiky. Čeští respondenti ukázali, jak ambivalentně je v odborných kruzích hodnoceno předsednictví v Radě EU. Je totiž vnímáno nejen jako největší úspěch, ale také jako nejvýraznější selhání, a to 16,4 % respondentů. Dále byly v českém případě za porážky zahraniční politiky uznány nečitelnost (7,5 %), absence priorit (6,5 %) a slabé prosazování se v EU (6,5 %). Polští respondenti hodnotili negativně východní politiku (35 %) a relace s Ruskem (15 %) a Litvou (10 %). I ve slovenském případě byla problematicky vnímána východní politika, ať už souborně (9,7 %), nebo konkrétně vztahy s Ukrajinou (také 9,7 %). V Maďarsku byly za nezdar považovány relace se Spojenými státy (20,3 %), chybná politika v rámci EU (13 %) či vytvoření špatné image v rámci Unie (10,1 %). Zvláštní pozornost dostal také případ vyhoštění Ramila Safarova do Ázerbájdžánu z roku 2012 (10,1 %). Safarov v roce 2004 během jazykového kurzu konaného v Budapešti programem NATO Partnerství pro mír zavraždil svého arménského spolužáka, za což byl následně odsouzen na doživotí. Po vyhoštění byl Safarov v Ázerbájdžánu okamžitě amnestován, vyznamenán a je uctíván jako národní hrdina.

Těžko lze najít výraznější průniky u nezdarů visegrádských zahraničních politik. V případě České republiky a Maďarska mají větší zastoupení záležitosti spojené s evropskou politikou, polští a slovenští respondenti nahlíželi kriticky především na východní politiku svých zemí. Ani u jednoho národního vzorku se neobjevilo dominující pozitivní či negativní téma.

Důležitá témata

Zahranicněpolitické komunity se věnují tématům, která považují za důležité pro svoji zemi. Jedna z otázek se proto zaměřila na jejich identifikaci, když jsme zjišťovali, která témata budou podle mínění respondentů relevantní pro zahraniční politiku jejich země v příštích letech. Mezi odpověďmi dominovala energetická bezpečnost, jež bude podstatná či spíše podstatná dle 99,4 % respondentů. Dále následovala nestabilita v evropském sousedství (96,9 %), nelegální imigrace (93,2 %), kyberbezpečnost (86 %), mezinárodní terorismus (85 %) a ozbrojené konflikty (80,3 %). Naopak jako nejméně důležitá témata byly identifikovány pandemické infekční nemoci (37,5 %), šíření zbraní hromadného ničení (45,1 %), mezinárodní rozvojová spolupráce (60,7 %) a klimatická změna (65,6 %). Hlavní pozornost tedy tvůrci zahraniční politiky směřují do oblastí spojených s bezpečnostní tematikou.

Mezi jednotlivými zeměmi V4 nebyly patrné výraznější rozdíly. Polsko, Česká republika, Maďarsko a Slovensko tedy předpokládají, že se budou zabývat podobnými zahraničněpolitickými tématy. Pouze ve třech případech došlo k výraznějším odchylkám. Dodržování mezinárodního práva a norem bude zásadní pro Slovensko (87 %) a naopak podružné pro Maďarsko (54 %). Podobně předpokládali maďarští respondenti, že šíření zbraní hromadného ničení bude pro jejich zemi vedlejším tématem, když bylo jako důležité či spíše důležité zmíněno jen 28 % z nich, zatímco u ostatních zemí byla tato otázka nadpoloviční většinou označena za podstatnou. Méně důležitá bude pro Maďarsko také podpora lidských práv a demokracie (pouze 51,5 %). Na druhou stranu čeští tvůrci zahraniční politiky předpokládají, že se bude jednat o jedno ze zásadnějších témat. Jako důležité či spíše důležité jej označilo 79,8 % respondentů.

Spojenci a partneři

Tři otázky se zaměřovaly na důležitost a kvalitu bilaterálních vztahů. U první měli respondenti jmenovat pět nejdůležitějších partnerů, u druhé byli požádáni o identifikaci důležitosti relací s předem vybranými zeměmi a u poslední hodnotili kvalitu vztahů podle české školní stupnice známkování. Jednička představovala nejlepší a pětka nejhorší relace. Všechny čtyři visegrádské země považují Německo za svého nejdůležitějšího partnera. Mezi pěti nejdůležitějšími jej uvedlo 99,1 % respondentů. Vztahy s Berlínem byly označeny

98,1 % respondentů jako důležité a zbylým 1,9 % jako spíše důležité. Německo se ocitlo i na špičce kvalitativního hodnocení s průměrnou známkou 1,6, přičemž v případě Polska dopadlo nejlépe (1,6) a u České republiky a Slovenska se umístilo na druhém místě, avšak s ještě lepšími průměrnými známkami (1,3 a 1,4). Maďarští respondenti zařadili Německo na druhé místo se známkou 2,1.

Druhým nejvýznamnějším partnerem regionu jsou Spojené státy, které vybralo jako důležitého partnera 83,6 % respondentů, a relace s nimi považuje za důležité nebo spíše důležité hned 98,6 % z nich. Podrobnější analýza je provedena níže u části věnované transatlantickým vztahům.

Pozoruhodné výsledky lze najít u vztahů s Ruskem, které se umístilo až na šestém místě v žebříčku nejdůležitějších partnerů. Při porovnání výsledků z jednotlivých visegrádských zemí vyčnívá výsledek z Maďarska. Rusko bylo zmíněno hned 73,3 % maďarských respondentů a umístilo se tak na třetí příčce za USA a Německem. Jedná se o výrazně vyšší hodnotu, než u Slovenska (38,2 %), Polska (29,4 %) a České republiky (19,7 %). Stejně tak je rozdílně vnímána i kvalita vztahů s Ruskem. Dle polských tvůrců zahraniční politiky jsou velmi špatné (průměrná známka 4,5) a dobré nejsou ani dle českých (3,6) a slovenských respondentů (2,7). Naopak maďarsko-ruské vztahy dosáhly na známku 2,2. Země Visegrádské skupiny se sice neshodnou na Rusku jako partnerovi a na kvalitě relací s Moskvou, na druhou stranu je Rusko svorně považováno za důležitého aktéra (dle 95,3 % respondentů).

V podobné pozici se ocitla i Ukrajina. Důležitějším partnerem je pouze pro Polsko, kde ji uvedlo 43,1 % dotazovaných. Nicméně pro všechny státy je podstatným aktérem (v průměru pro 92,9 % respondentů). V polském případě se dostala na výrazně lepší pozici i Francie (zmíněna 78,4 % respondentů), Spojené království (56,9 %) a Švédsko (25,5 %). Maďarští tvůrci zahraniční politiky pro změnu zdůraznili roli Číny (35,6 %) a Rumunska (31,7%), a Maďaři, Češi i Slováci Rakouska (34,7 %, 34 % a 22 %), které bylo Poláky zcela pomínuto. Zaujme také skutečnost, že poměrně špatně jsou vnímány polsko-litevské (průměrná známka 3,7) a maďarsko-rumunské vztahy (3,2).

Visegrádská skupina

Provedený rozbor bilaterálních vztahů je třeba doplnit o analýzu provázanosti středoevropského regionu. Polsko je považováno za třetího nejdůležitějšího partnera (zmíněno 72,5 % respondentů) i třetího nejvýznamnějšího aktéra (v průměru pro 98,5 % respondentů) pohledem zbylých visegrádských zemí. Přízeň k Polsku však není opětována. Nejvýraznější je tento rozdíl v případě česko-polských vztahů, kdy Polsko bylo vybráno mezi důležité partnery 87,8 % českých respondentů, zatímco na opačné straně zmínilo

Českou republiku jen 17,6 % tvůrců polské zahraniční politiky. K podobné situaci došlo i u slovensko-maďarských vztahů, kde větší pozornost svému jižnímu sousedovi věnují Slováci. Naopak symetrické a jako navzájem důležité jsou vnímány vztahy česko-slovenské, které zároveň platí za nejkvalitnější hodnocené v rámci vnitro-visegrádských relací, když na obou stranách dostaly průměrnou známku 1,1. V průměru jsou relace s Polskem, Českou republikou i Slovenskem vnímány ostatními partnery velmi pozitivně a ve všech třech případech dosáhly na průměrnou známku 2. Naopak vztahy s Maďarskem jsou dle zbylých visegrádských zemí v průměru až čtrnácté nejkvalitnější z osmnácti sledovaných zemí, a to s průměrnou známkou 2,5. Nejhorší vzájemně hodnocenou relaci v rámci Visegrádské skupiny lze najít mezi Polskem a Maďarskem, nikoli tedy mezi Slovenskem a Maďarskem. Svoje členství ve Visegrádské skupině vnímají všechny čtyři země jako důležité a výhodné pro prosazování svých národních zájmů, s čímž v průměru souhlasí či spíše souhlasí 91 % resp. 87 % respondentů. Tvůrci zahraničních politik jsou také přesvědčeni, že V4 hraje konstruktivní roli v EU (71,6 %), třebaže zde je znát skeptičtější hlas z Polska (pouze 48 %). Na druhou stranu nesdílí názor, že by V4 byla v EU vlivným aktérem (souhlasí pouze 44,9 %). V jasné většině to tvrdí zástupci nejmenší země V4, Slovenska (70,2 %), zatímco v Polsku se s tímto pohledem ztotožňuje jen 20 % respondentů.

Respondenti také hodnotili působení V4 v různých oblastech. Všeobecně je vnímána jako spíše úspěšná. Nejlépe byla vnímána činnost v oblasti kultury a vzdělávání, kterou jako úspěšnou či spíše úspěšnou vidělo 65,7 % dotazovaných. Do kladných čísel se dostala ještě koordinace v EU (59,8 %), politika vůči Západnímu Balkánu (57,1) a energetika (51,7 %). Naopak spolupráci v obranné a východní politice považuje za úspěšnou jen 43,6 % resp. 37,8 % respondentů. Výsledky však velmi ovlivnil negativní pohled z Polska. Poláci viděli ve všech sledovaných oblastech visegrádskou spolupráci jako úspěšnou či spíše úspěšnou jen ve 34,7 %, zatímco na druhém konci se ocitli Slováci s průměrnou hodnotou 67,5 %.

Za největší překážku při snaze dosáhnout kvalitnější spolupráce v rámci Visegrádské skupiny jsou lapidárně označovány různé národní zájmy. Hned 62,5 % respondentů je zmínilo jako jednu ze tří možností u otevřené otázky. Bariérami kvalitnější kooperace jsou dále převážně vnitřní problémy – dominance Polska (dle 14,2 % respondentů), absence společných cílů (9,9 %), soutěživost (9,7 %), nedostatek koordinace (9,4 %), vnitřní politika (8,8 %) či Maďarsko (8,2 %). Výraznější obtíže ve vnějších vztazích jsou neshody ve vztahu k Rusku (13,1 %).

U další otevřené otázky jsme se ptali, kterým oblastem by se visegrádská spolupráce měla věnovat. Nejvíce respondentů (40,1 %) vybralo v otevřené otázce jako jednu ze tří možností energetiku. Následovala ji východní politika a migrace (obě oblasti po 22,1 %), energetická bezpečnost (19,8 %) a bezpečnost obecně (19,3 %). Zde je zajímavé, že si docela dobře vedla východní a bezpečnostní politika, tedy témata, v nichž dosavadní působení Visegrádské skupiny nebylo hodnoceno příliš pozitivně.

Respondenti by Visegrádské skupině doporučili častěji usilovat o společnou pozici (souhlasí nebo spíše souhlasí 94,8 % respondentů) a země V4 by měly být prvními koaličními partnery (dle 76,7 %). Zároveň by Visegrádská skupina měla rozšířit svoji působnost i do dalších oblastí. I zde se ale objevují značné rozdíly. Pouze pro 46 % polských respondentů by ostatní země V4 měly být prvními partnery, na které by se Polsko při vytváření koalic mělo obracet. S rozšířením působnosti V4 souhlasí především Maďaři (dle 93,7 % respondentů) a Poláci (81,6 %), méně už Česká republika (69,3 %) a Slovensko (65,5 %). Všeobecně vlažná je podpora parlamentní spolupráce, kterou by v průměru podpořilo jen 56,4 % respondentů. Země V4 odmítají hlubší institucionalizaci tohoto formátu, se kterou souhlasí jen 43,5 % respondentů, či jeho rozšíření (28,6 %). I zde se ale objevují značné disproporce při porovnání výsledků z jednotlivých zemí. Pro institucionalizaci V4 se vyslovila těsná většina maďarských (53,6 %) a polských respondentů (51 %) a Poláci také nejvíce fandí rozšíření V4 (48 %).

Členství ve Visegrádské skupině je obecně považováno za přínosné a podstatné, ačkoli úspěšnost uskupení v jednotlivých politikách není dle mínění respondentů příliš vysoká. Přesto či možná právě proto by se podle jejich názoru měla Visegrádská skupina dále rozvíjet a prohlubovat spolupráci v oblastech, ve kterých již nyní působí. Naopak by nemělo dojít k další institucionalizaci V4 či jejímu rozšíření. Za největší skeptiky visegrádské spolupráce lze považovat Poláky, zatímco Češi, Maďaři a Slováci jsou ve svých pohledech na V4 semknutější.

Evropské politiky

Členství v Evropské unii je respondenty z celé Visegrádské skupiny vnímáno jako jednoznačně přínosné (dle 99,1 %) a důležitost EU v příštích pěti letech podle 77,9 % respondentů dále poroste.

Institucionální vývoj EU v příští dekádě se podle dotazovaných ponese v trendu posilování velkých zemí (podle 75,8 % respondentů), diferencované (vícerychlostní) integrace a předávání moci společným institucím. Podle zahraničněpolitických komunit V4 si lze představit scénář, podle kterého budou posilněné instituce výrazně ovlivňovány velkými zeměmi, přičemž budou mnohem více pozornosti věnovat problémům eurozóny, jež se bude dále vydělovat od zbytku EU. Perspektiva takového vývoje není příznivá ani pro soudržnost EU ani V4. Jednotlivé země se však ve svém názoru různí. Jen 44 % dotazovaných Poláků věří v posilování společných institucí, zatímco 88,6 % Maďarů tento vývoj očekává. Podobně si pouze 39 % maďarských respondentů myslí, že dojde k další diferenciaci integrace, na čemž se ale ostatní státy spíše shodnou. Rozdíly najdeme i u otázky týkající se posilování role velkých zemí. Mozaika názorů na budoucnost evropské integrace je tedy při pohledu z visegrádských hlavním měst velmi roztržštěná.

Není se však třeba domnívat, že by tyto rozdíly měly vliv na spolupráci Visegrádské skupiny na evropské úrovni. Otázku posilování eurozóny považuje za důležitou či spíše důležitou pro EU v příštích pěti letech 84,2 % a institucionální reformu jen 69 % respondentů. Mezi nedůležitější témata bude podle názoru dotazovaných patřit energetika (98,6 %), imigrace (95,8 %), jednotný trh (94,3) a konkurenceschopnost EU ve světě (90,9 %). Respondenti z jednotlivých visegrádských zemí se v názoru na důležitost jednotlivých témat poměrně dobře shodovali.

Nejméně důležitou politikou ze všech sledovaných oblastí bude dle mínění tvůrců zahraniční politiky v zemích Visegrádské skupiny rozšiřování, o jejíž důležitosti bylo přesvědčeno jen 21,9 % respondentů. Právě rozšiřování EU jsme se věnovali podrobněji. V přistoupení Turecka do EU v příštích deseti letech už věří jen málokdo (9,4 %). Většina respondentů (59,1 %) souhlasila s tezí, že v příští dekádě se podaří do EU přijmout alespoň jednu zemi ze Západního Balkánu. Pesimisticky se k této otázce staví pouze Poláci, kde takové tvrzení získalo podporu jen 43,1 % respondentů. Nepříliš optimističtí (45,6 %) byli dotazováni i u otázky, zda budou v příštích deseti letech zahájeny přístupové rozhovory s jednou ze tří asociovaných zemí Východního partnerství (Ukrajina, Moldavsko, Gruzie). Zde se však projeví výrazné rozdíly mezi názory zemí V4 na východní politiku. Zatímco v otevření rozhovoru věřila většina polských (62 %) a slovenských (61 %) respondentů, Češi byli mírnými pesimisty (42,7 %) a v Maďarsku v takový vývoj nevěřil téměř nikdo. Tento výsledek potvrdil rozdílné názory na východní politiku mezi zeměmi Visegrádské skupiny.

Transatlantické vztahy

Spojené státy jsou vnímány visegrádskými zeměmi v průměru jako po Německu druhý nejvýznamnější partner, když je uvedlo jako jednu z pěti možností u příslušné otevřené otázky hned 83,6 % respondentů. Vztahy s USA považuje za důležité 98,6 % dotazovaných. Při hodnocení kvality relací vybočovalo Maďarsko, u kterého bylo dosaženo pouze průměrné známky 2,9, zatímco u Polska a Česka dostaly vztahy s Washingtonem horší dvojku (1,9) a u Slovenska jedna mínus (1,6). Maďarští tvůrci zahraniční politiky ale podle získaných výsledků nahlíží na tuto skutečnost kriticky, neboť vztahy se Spojenými státy označilo hned 23,3 % z nich za největší neúspěch zahraniční politiky od roku 2004.

Drtivá většina respondentů napříč Visegrádskou skupinou je přesvědčena, že transatlantické vztahy se budou v příštích pěti letech prohlubovat v hospodářské i bezpečnostní oblasti. Vyšší intenzitu relací mezi oběma břehy Atlantiku předpokládá 85,4 % respondentů v ekonomické sféře a 78 % v bezpečnostní oblasti.

Dále byli respondenti požádáni o vyjmenování tří témat, která budou právě v dalších pěti letech transatlantickým vztahů dominovat. Ekonomickou o obchodní spolupráci zmínilo jako

jednu ze tří možností hned 72,2 % respondentů. Následovala bezpečnostní témata: bezpečnost a obrana obecně 37,2 %, či vztah k Rusku (25,6 %) a boj proti terorismu (24 %). Zcela pozitivně je vnímáno i členství v Severoatlantické alianci, které za výhodné pro prosazování národních zájmů považuje 97 % respondentů. Důležitost NATO navíc podle 81,4 % respondentů poroste.

S výjimkou špatného hodnocení aktuálních relací mezi Budapeští a Washingtonem nahlíží středoevropský region na vztahy se Spojenými státy téměř identicky. U daného tématu byla identifikována největší koheze výsledků. I proto je překvapivé, že vztahy se Spojenými státy neobjevily mezi tématy, kterými by se měla Visegrádká skupina společně zabývat.

Závěr

Na základě představeného výzkumu lze konstatovat, že zahraničněpolitické komunity zemí visegrádké skupiny nahlízejí na svět téměř stejně. Nejvíce se různí pohled z Budapeště, který u některých témat významně vybočoval od dat získaných v České republice, Polsku a na Slovensku.

Jednou za takových oblastí byla východní politika. Maďarští respondenti uvedli mezi důležitými partnery Rusko a nečekají ve střednědobé budoucnosti otevření rozhovorů o přistoupení s některou ze zemí Východního partnerství. Ostatní státy Visegrádké skupiny sice vnímají Rusko jako důležitého aktéra, ale nikoli jako blízkého partnera a k integraci východní Evropy do EU se stavějí optimističtěji. Východní politika také nepatří mezi pozitivně hodnocené oblasti visegrádké spolupráce, přesto však má dle mínění respondentů V4 ve svém zájmu o tuto oblast vytrvat.

Obecně je působení ve V4 všemi členy považováno za důležité, přínosné a kooperace by měla nadále směřovat do oblastí, do kterých již nyní cílí. Vnitro-visegrádké vztahy jsou na velmi dobré úrovni, ačkoli kvalita vztahů České republiky, Slovenska a především Polska s Maďarskem je hodnocena hůře. Poláci se také obecně nejskeptičtěji dívají na visegrádkou spolupráci.

Nejsoudržnější výsledky v rámci Visegrádké skupiny bylo možné najít při analýze transatlantických vztahů, a to jak při evaluaci aktuálního stavu, tak při porovnání perspektiv dalšího vývoje. Blízké jsou také pohledy na důležitost jednotlivých politik EU. Dominuje energetická bezpečnost – téma trvale důležité pro střední Evropu i visegrádkou spolupráci – následované imigrací a jednotným trhem. Tvůrci zahraničních politik visegrádkých zemí se naopak různí v očekáváních dalšího institucionálního vývoje EU.

Téměř pětadvacet let po založení Visegrádské skupiny jsou si zahraničněpolitické identity těchto středoevropských zemí velmi blízko. Vzhledem ke zkouškám, které region v příštích měsících a letech čekají, se jedná o velmi pozitivní zjištění. Visegrádská spolupráce má přes opakované proročování svého definitivního úpadku nadále smysl existence.

Poznámka k metodologii

V rámci dotazníkového šetření bylo osloveno celkem 1711 zástupců zahraničněpolitických komunit, z toho 537 z Polska, 440 z České republiky, 418 z Maďarska a 316 ze Slovenska. Dotazník byl adresován úředníkům (45,6 % oslovených), politikům (23,8 %), výzkumníkům (16,6 %), novinářům (10,1) a vybraným představitelům byznysu (3,9 %). Zodpovědělo ho 429 osob, což činí celkovou návratnost 25,1 %. Nejpoctivěji odpovídali Slováci (návratnost 39,2 %), dále Češi (33,9 %) a Maďaři (24,6 %). V polském případě se podařilo získat odpovědi pouze od 9,9 % oslovených. Díky vyššímu absolutnímu počtu oslovených však lze i výsledky z Polska považovat za validní. Oproti skladbě oslovených jsou ve výsledcích výrazně nadreprezentovány názory výzkumníků (24,7 % respondentů) a naopak v nich najdeme méně postojů politiků (8,4 %). Mezi respondenty je dále 48,3 % úředníků, 11,4 % novinářů, 0,9 % zástupců byznysu a 6,3 % respondentů se nedokázalo identifikovat s žádnou z předem vybraných kategorií.

Zahraničněpolitickou komunitu jsme konceptualizovali jako politiky a úředníky rozhodující kurzu zahraniční politiky a další důležité aktéry (především experty a novináře) přispívající do debaty o její podobě. Konkrétně se jednalo o

- poslance a senátory relevantních výborů,
- předsednictva sněmoven a senátů,
- ministry vlády,
- poslance Evropského parlamentu,
- vedoucí zaměstnance státní správy věnující se zahraniční a evropské politice včetně velvyslanců,
- experty politických stran,
- akademiky,
- zástupce think-tanků a nevládních organizací,
- novináře věnující se zahraniční politice,
- a představitele odborů a zaměstnavatelských svazů.

Dotazníkové šetření bylo realizováno od 20. července do 6. září 2015 pomocí on-line aplikace surveymonkey. Odpovědi byly anonymizovány. Autoři výzkumu znají respondenty, nemohou ale přiřadit konkrétní odpovědi k jednotlivým osobám. Bylo položeno 24 otázek, které je možné tematicky rozdělit na:

- bilaterální vztahy,
- důležitá mezinárodní témata,
- mezinárodní organizace,
- evropskou integraci,
- Visegrádkou skupinu,
- transatlantické vztahy,
- aktuální problémy
- a úspěchy a neúspěchy zahraniční politiky.

Charakter otázek se různil. Respondenti buď identifikovali míru souhlasu a v některých případech významu k předem připraveným tvrzením s tím, že mohli vybrat odpověď „nevím“. Další variantou byly otevřené otázky, kdy měli odpovídat spontánně. V některých případech zaškrtovali z vybraných možností a u jedné otázky hodnotili kvalitu podle číselné škály. Každou otázku mohli respondenti vynechat.

Odpovědi na otevřené otázky byly následně kategorizovány na vyšší úroveň abstrakce. U otevřených otázek ukazuje frekvence, kolik procent respondentů zvolilo tuto možnost.

Společné visegrádké výsledky byly v případě otevřených otázek získány součtem odpovědí. U ostatních otázek byly vypočteny aritmetické průměry hodnot u jednotlivých možností. Takto bylo minimalizováno zkreslení způsobené menším podílem odpovědí z Polska. Poslední otázky věnované úspěchům a neúspěchům zahraničních politik nebyly vzhledem k nesouměřitelnosti odpovědí porovnávány.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum AMO je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na českou zahraniční politiku.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar AMO se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jeho jádrem je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízí odbornou expertízu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

www.amo.cz

